

«AZƏRBAYCAN» qəzetinin 1919-cu il 26 may (Bazar ertəsi günü) tarixli 188-ci nömrəsinin ADA Universitetinin dəstəyi ilə transferasiyası

HÜKUMƏT TEATROSUNDA

AXŞAM TAMAŞASI

Teatro mövsümü bağlanır.

Bu mövsümdə axıncı

opera və operetta tamaşaları.

Şənbə günü şabanül-müəzzəm

ayının 26-sında (mayısın 27-sində) 1337-1919-cu ildə

axıncı dəfə olaraq

“**Arşın mal alan**” operetəsi,

çaharşənbə günü şabanül-müəzzəmin

27-sində (mayısın 28-ində)

Azərbaycan İstiqlaliyyətinin**səneyi-dövryyəsiylə münasibətilə****“Leyl və Məcnun”** operasıvə **“Azərbaycan”** faciəsi

təntənəli bir surətdə

mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır

və məzkur tamaşalardan

sonra teatro mövsümünü

gələn sentyabrdaq bağlanırlar.

Bu tamaşaların biletləri

indidən satılmaqdadır.

Tamaşa başlanacaqdır

axşam saat 8-in yarısında.

Hacıbəyli Qardaşları

Müdiriyyəti

T-136

AZƏRBAYCAN CÜMHURİYYƏTİ NƏZDİNDƏ

OLAN GÜRCÜSTAN NÜMAYƏNDƏSİ

NIKOLAY İTOMOVİÇ KARTSİVADZE

Mayın 26-da Gürcüstan Cümhuriyyəti İstiqlaliyyətinin səneyi-dövryyəsinin (ildönümünün) əvvəlinci günü münasibətliə təbrik etmək istəyənlər Staro polis qəzasında, 20 nömrəli evdə olan Səfərdə qəbul edəcəkdir.

Səfərinin katibi: G. S. Ljadze

8792

ELAN

1919-cu sənə mayıs 26, bazar ertəsi saat 11-də Azərbaycan Məclisi-Məbusan iclası olacağı elan olunur.

T-135

DƏRBƏND ƏHVALATI

Dərbəndin Dabravol qoşunu [Könüllü ordu] tərəfindən işğal edilməsi azərbaycanlıların təbii həyəcənini mövçib [həyəcənə səbəb] olmuşdur.

Əvvəl-əmrda [har şeydən əvvəl] onu deməlidir ki, hələlik bir qədər həyəcan səbəb yoxdur. Əvvəla, burası var ki, ingilislər və italyanlar Denikin qoşununun bu rəftarından əslə razı olmadıqlarını və bu işin onlardan icazəsiz icra edildiyini qəti surətdə bəyan etmişlərdir. Əlavə olaraq, italyan həyatı təmin etmədiklər ki, qoşunları gəlib yetişən kimi Dərbənd ilə Petrovsk işğal edəcəklərdir.

Və sənəy [kilicisi], denikinlilər Azərbaycanın istiqlalını tanıyıb və bu istiqlalə qarşı heç bir sui-niyətləri olmadıqlarını hökumətimizə bildirmişlərdir. Və salisən [üçüncüsü], həddümüzu və istiqlalımızı qorumaq üçün hökumət tərəfindən lazımlı olan tədbirlər görülmüşdür.

Ancaq burası var ki, ingilislər və italyanların sözü ilə dedikləri mətləb bizim üçün bir qədər təsəlli ola bilməz və biz bu sözlərə inanıb və uyub da arxayın ola bilmədiyimiz kimi, ehtiyatımızı da əldən buraxa bilmərik. Hakəza [eləcə də], denikinlilərin bizim istiqlalımızı “tanımas” və bizə qarşı sui-niyət bəsləməsinə sözlərində inanmaq üçün də uşağcasına səf-dərun [sədaövləh] olmalıdır. Denikinlərin proqramı bizə məlumdur. Onların istədiyi budur ki, Rusiyanı bolşeviklər alından alıb da təknə əvvəlki halına salın və qəbul-müharibə [müharibədən əvvəlki] həddudları daxilində bərqərar etsinlər.

O halda, ən böyük ümid özümüzə, öz qüvvətimizədir. Biz bu qüvvənin sayəsində öz istiqlalımızı saxlaya bilsək, o halda əvvəla təhlükəni rədd edərək və sənəyən, özümüzə tərəfdarlar daxli cəlb edə bilarik.

Unutmayalım ki, Dağıstannı denikinlər tərəfindən işğal edilməsinə müəisəldət [icazə] verənlər, ən əvvəlcə dağıstannlıların öz idarəsizliyi səbəb oldu. Əgər Dağıstan millətləri arasında birlik, möhkəm ittifaq və ittihad mövcud olsaydı, Dabravol qoşunları onlara bəta bilməzdi və bunların bu əzm və səbatını müşahidə edənlər ingilislər daxli denikinlilərə bu qədər cürət verməzdilər.

Soçi üzərinə hücum etmiş olan dabravolları qeyratlı gür-cülərin hümmət və ittifaqı sayəsində istilaciyana [istilaçı] fikirlərindən əl çəkməyi məcbur olan kimi, ingilislər daxli onların tərəfini itizama [tərəfini tutmağa] məcbur oldular.

Denikin[in] Dabravol qoşunu Dərbənddə qalacağıdlarını, ya bəri gəlməyəcəklərini? Gəlmək istəsələr, ingilislər və italyanlar bunlara mane olacaqdı? Bunlar başqa məsələdir. Lakin bizim üçün şimaldan təhlükə mövcud olduğu məlum bir məsələdir. Bunu heç bir vaxt unutmayıb da var qüvvəmizə gəlmişliyik ki, bu şimal təhlükəsinin rəddinə qarşı həmişə və hər bir halda hazır olmaq. Ona görə mümkün mətləbə hazırlanma və heç bir fədakarlıqdan çəkinməməlik.

Biz hazır olandan sonra döndərən qorxumuz yoxdur.

Ü. H.

NƏDİR BU NAXOŞLUQ?

Aramızda yaman bir naxoşluq var. Bu naxoşluq son vaxtlarda məmləkətin hər tərəfinə yayılır, millətimizin hər sinfini yaxalayır, hər yanda acıdır, hər kəs üzərində təsiri göstərir, gün-gündən şiddət edir, vətənimizi yaxıb qovurur, həyatımız müəvəzəsini pozur, ortaya anarşizmdən daha müəssir [təsiri] bir anarşiya, bir böhran çıxır.

Simdi hər kəs o böhranı-həyat içində gırpınır durur.

Hər kəs istəməyi-istəməyi a yaman naxoşluğa tutulur. Bir kəs tutulduğu, yaxanı qurtarmaq da qəbil olmayır. Qızırdıqca qızıdır, şəşirdıqca şəşirir. Hərərət artır dərəcəni də artır. Yəni əldirilməyir, əlislir. Böhran, şükran yerinə keçir. Bunlarla barəbar bəsbüttün də gizli qalmayıv. Vücudi-cəmiyyətdə yavaş-yavaş zəiflik, əxlaqı-başarda pozğunluq əlaməti görünür. Bu hal, bu fənalıq ərəbi-fəziləti [fəzilət səhəbləri], ricali-hökuməti [hökumət adamlarını] imdidən talaşa düşürür. Naxoşluq, doğrudan da yaman naxoşluq!

Əcəba nədir bu naxoşluq?
– Aclıqım, qızdırımam, tifim?
– Xayıv, xayıv! Heç biri deyil!
– Ya nə?

Bəş ay qabaq – yanvarın ibtidalılarında idi. Osmanlılar İrəvan, Naxçıvan və Şərurdan çəkildilər. Oralar öz başına qaldılar. Kandilərin, şəhərlərin ümumi həyatı, nizamı pozuldu. Məmləkətin istiqlalı qarənqlərlə düşürdü. Üç yüz min müsəlman müqəddəratı məchul görünürdü. Bir çox bədbəxtliklər xayala gəlirdi. Lakin bunların heç biri İrəvan və Naxçıvan ağalarını bir qədər düşündürmüyəydilər. Hər kəsi maraqlandıran yalnız və yalnız açıq qalmış olan “hökumət” mənəbəi, məqəmi idi.

İştə, bu boşluqları doldurmaq, tutmaq lazım görünürdü. Qəyeyi-xəyal salamatlı-vətan deyil, hökuməti idi. Məfkura, səadət-millət deyil, milləti mənfəətə vəsitə etməkdi.

Böylə də oldu:

Naxçıvan bir məhsəri-hirsət kasılmışdı [ehtirasların əşib-dəşdiyi yer olmuşdu]. Hər yanda hirs və həssad, hər dairədə fitnə və fəsad qaynayıv. Hökuməti, böyüklüyü ilə keçirmək xoşbəxtliyi hər kasin ürayından keçirdi.

Lakin birca şey ortada nəçəm iradi:

– Pul.

Pul olsaydı, hər zad olacaqdı. Hökumət yapılacaqdı, məmləkət salamatlı çıxacaqdı, camaat rahat olacaqdı.

Pul olsaydı, ürəkədən də çalışılacaq, candan da xidmət ediliəcədi.

Çox cəkmədi, bunun da yolu tapıldı:

Allah Azərbaycan Hökumətinə ömürlər versin! Haman həmyəyətli, qeyratlı və sadəqətli vəkililər seçilib Bakıya göndərildi. Bu xəbər, Bakıdakı İrəvan[lı] həmvətanlıları arasına elektrik sürətliə yayıldı. İrəvən dəqiqədə həpsi toplandı. Məclislər oldu, qərarlar qoyuldu. Hələ müzakirə vaxtı onları görənərlər indi də təəcüb barməğini təşviylər.

Nə idi o həyəcan və xələcan [təlaş], ya rabbi!

Hər nətiq minbəri-xitabətdə bir müəssəm həmyəyət [vətan təəssübkeşliyinin təmsil] kasılmışdı. Təziqlə-qeyratla qabarıv, sanki ətrafına şükməyirdi.

Dillər, dəyəsən Edisonun təza çıxardığı bir mükəlmə

məşinasıdır [danışıq aparatıdır], işləyirdi.

Gözlər – bir ədəyi-tərəhümüllə [mərhəmət ədəsi ilə] süzülürdü.

Qaşlar – Nəf’inin bir xəncəri-esqi [eşq xəncəri] olmuş,

müəriz [müxalif, düşmən] ürəklərə saplanırdı.

Əllər – titrəyir, ayaqlar tərənnümsəzi-şətarət olurdu [sevinc nəğməsi söyləyirdi].

Ürəklərin şiddətli çarpıntısı, üzlərin qızarmasından,

dodaqların hərəkətindən seziildir.

Qeyratı-hiss və hirs qan damarlarını qabartdıqca qabarıv,

nətiqləri adlı hələlərləndən çəxməmiş bulunurdu.

Başlar – şiddətli-həyəcənli müttəsil [daim] ağrıyır, müzakirə qoyulan çətin məsələnin, o pul müşkülətinin halına sarf-hümmət edildirdi.

OH! Nəhayət məsələ həll edildi:

Bir milyon pul alındı.

Sədr, katib və xəzinədar seçildi. Aylıqlar təyin edildi.

Böylə bir məclis bundan bir az sonra Tiflisdə də əmələ

gəldi. Xoşbəxt İrəvan quberniyasına iki tərəfdən də yardım

ediləcək, nicat veriləcədi. * * *

Bir fikir vardı, bu, əcələ etməyə qoymayırdı:

Bir milyon ilə nə iş görülməkdirdi? Bir az əlver ilə, zəhmət çəkməklə o pulu artırımaq, məmləkəta, hökumət başına gedəndə ham çox pul ilə, ham əbri paltar ilə getmək lazım idi. O idi ki, gözələrin döndüyünü həmvətanlıların həpsi – müəllim, yazıçı, vəkil, mühəndis, doktor, direktor, xan, bəy, seyd, məşəhəd və kərbəlayi, həpsi, həpsi ələvə töküldülər.

Xoşbəxt İrəvan quberniyası müsəlmanları öz həmvətanlılarının qeyrat və həmyəyətliyyəti eşidib yollara səbirsizliklə muntəzird oldular. Er-gec [tez-gec] gəlib qurtaracaqına böyük ümidlər bəslədilər.

Aradan üç ay keçdi.

Həmvətanlıların İrəvandan gətiriləcəkləri qızıllar, Batumdan

gələcək mallar vaxtında gəlib çıxmadı...

Hökumət Naxçıvan və Şərurdakı minlərcə mühaciri təbii

ac buraxmazdı. Yardım lazımdı.

Lakin ortada heç bir “həmvətanlı” yoxdu. Həpsi məşğul

idi...

Hökumət bu səfər həmvətanlıların məmur və daha münəvvər [ziyalı] sinfinə müraciət etdi. Üç-dörd kişidən ibarət bir heyət intixab edib [seçib] bir milyon iana pulu tapşırırdı ki, götürüb Naxçıvan etiyəcəna sarf etsinlər.

Möhtərəm heyət xüsusi salonlu vaqonla Tiflisə buyurdu. Orada istirahətlərini ən haşəmətli məhəmməkanları, avtomobillər verildi. Çünki bunlar Naxçıvan və Şəruru aqlıqdan, anarşizmdən qurtaracaqlardı. Yüz minlərcə camaatın xilaskarı olacaqlardı.

Heyl ki, yanlarındakı pul birdən-birə peçin içinə girdi.

Onları orada qızdırmaq istədi. Lakin zəlim şeytən mane oldu.

Möhtərəm ağaları öz qəmpəsi ilə qızdırdı. Böyləliklə heyət

Tiflisdə saplanıb qaldı. Ham o vaxta qədər qaldı ki, həmvətanlıların Naxçıvanı da, Şəruru da, Şürməlsi də tamamilə

ermənilərin əlinə keçdi.

Əgər iş yalnız İrəvan[lı] həmvətanlılara qalsaydı, bəlkə bu

qədər uzun yazmazdım. Lakin əvlərlərinə məğrurun [məni bağışlayacaqlarına günəvənar] əzr edirik ki, həmvətanlıların çoxu nəticə etibarilə həməyar [eyni ayvarda, eyni keyfiyyətdə] bulunurlar.

Son vaxtlarda şəkili, ərəşli həmvətanlıların ictiması [yığıncağı] vardı.

Əcəba məqsəd nə idi? Fırqa ehtiramını, millət

səadətini? Bilmədiyim cəhəta bir şey söyləyimməmm... Ancaq

səadət var ki, naxoşluğumuz ümumdür.

Zənn edirəm ki, şimdi naxoşluğumuzun nə olduğu

anlaşıldı, şimdi də yaman naxoşluğumuzun zərər, şiddəti,

tələfatı təqdir edildi [başa düşüldü].

Əvət, öylə bilirim ki, bu uzun tərəifdən sonra naxoşluğumuzun

cinsi aşkar edildi. Bilindi ki naxoşluğumuz:

İctimai naxoşluqdur.

Kaş naxoşluğumuz “ictimai” olmasaydı da, ən qorxunc

tiffərdən, təuirlərdən, xələrlərdən biri olaydı! Birli olaydı da

bir az tələfatdan sonra qurtula bilsəydi.

Heyl ki, bu ən şiddətli tiffələrdən, ən qorxunc təuirlərdən

daha qorxunc, daha zərərlidir. Çünki tədəvisi [müalicəsi] çətinidir.

Müalicə vaxtı uzundur. Buna hər “həkim” işə çərə

edəmməz.

Bunun üçün uzun illər, böyük əməklər, ulu qeyratlar, yük-

sək zəka və fikirlər, fəzləca pullar və bunların başında da

qüvvətli bir iman, bir ictimai iman, mətənatlı bir səbat lazımlı.

Mən də bilirəm ki, bu qayəyə bizi çatdıracaq vasitələrin

çoxu bizdə yox. Fəqət bir şey, həm də bütün qüvvətlərin,

vasitələrin anəsi olan bir şey əlimizdə var:

O da – qayə və məqsədd!

İştə, **məmləkətin istiqlalından, camaatın səadətindən**

ibarət olan qayəmiş qabağımda dururdu və ona bir iləheyi-

həqiqət bilib tapındıqca vasitələri bulmaq, düz yolları izləmək

qolaydır. Qolaydır, çünki naxoşluğumuz və onun səbəbləri

artıq aşkar edilmişdir.

Naxoşluğumuz:

İctimai naxoşluqdur.

Ümidvar

NƏZARƏTLƏRDƏ SİMLAR

Bu axır günlərdə Bakıdakı Fəhla Konfransının macaracarı [avantürüst] həyatı tərəfindən elan edilən təbliğ-ümumdən

cəddən siyasi siyasətlərinin həsrətinə qaldığımız Nəzərat

[nazirlik] məmurlarının aqıcasına gərməyinə müvəffəq

olduq. Tətili-ümumi elan edilər-edilməz hökuməti müəssisələrdə

müəssisələrdə mövcud biliumun məmurinin [bütün məmurların]

(əcəbələrini) əhvali-ruhiyyə və zəhiri simalarında bir dəyişiklik

müşahidə olunurdu. Nəzarətlərdə mövcud məmurinin nisfi-

əzəmi [böyük hissəsi] əcnəbilərdən olduğu, eyni zamanda bu

məmurinin içərisində hamı sağ tərəfdə, hamı əs solar

olduğu bədihidir [aşkardır]. Nəzarətlərimizdə yərləşən

asqılar [monarxistlər] qər saltənatının zamanı-hökumətindən

[hökuməti dövründən] irsən qalma sədiq qulları və müstəxda-

mindir [xidmətçilərdir]. Bunların sayı sollarə nisbətən çox olub, kəndiləri də təcrübəli məmurlardan, hamı da hökuməti işlərinin bəsbüttün surəsinə və Rusiya qəvənini mövçib-ince carı olduğundan [Rusiya qanunlarına əsasən icra edildiyindən], hər biri kəndisinə gözəl və məsuliyyətli mövqələr tutmuşlardır. Bu gün bir çox nəzarətlərdə və sair hökuməti müəssisələrdə bu məmurların sayəsi ilə idarə işlərinin icrası öylə bir şəkli almışdır ki, onlarız müəssisə işləri təvəqqüf edər [dayanar]. Digər tərəfdən, bolşevik və onlara təməyüli edən zətlər da get-gedə sayıların nəzarətlərdə artırır. Bunlar da kəndilərinə cürbəcür vəsitə və təvəssülü [vəsaitəgilliklə], hərsə bir rang və şəkli ilə nəzarətlərə və sair hökuməti müəssisələrə daxil edirlər. Bu cəhətdən nəzarətlərimizdə hazırda müxtəlif məsləkdaşlar və müxtəlif cərəyanlar mövcud olmaqla, ümdə məqsəd və arzuları bəridir.

Məqsəd və arzularının vahid olması tətil günləri zamanında izhar olundu. Tətili-ümumini elan edən Mərkəzi Komitanın “Əxbər” qəzetəsində guya hökuməti müəssisələrinə də məmurları tətilə iştirak edəclərini elan etmişdirlər. Bu elanı idrak edən müsəlman məmurları dərhal bir protesto bəyan-naməsi yazıb nəzarətlərdə bulunan istər türk, istər qeyri-türk məmurları imza etməyə təqdim etdilər. Qeyri nəzarətlərdə imza – edənərlərdən, yaxud etməyənərlərdən məlumətın olmadığından, ancaq olduğum nəzarətdəkilərin haqqında doğru xəbər yazmaq istəməm.

Posta və Teleqraf Nəzarətində cəddən məsləki və aqıdsı bəlli olan, sağ tərəfdəri olan bir şöbənin müdiri etiraznaməni imza etmədi. Çünki etiraznamənin axırncı cümləsində yazılan sözlər, yəni – “Elan edilən tətili-ümuminin Azərbaycan istiqlalı qarşısında olduğu üçün, həm də siyasi bir tətil olduğuna məbni [əsasən], hökumət məmurları iştirak edəmməzlər” – bu cümlənin daxilində mövcud “Azərbaycan istiqlalı” kəlməsi olmasaydı, imza edəcəyini bəyan etdi. Demək, məzkur [ədi çəkilən] müdir, doğrudur, Azərbaycan Cümhuriyyəsinin əli və başı irdəsində xidmət edib ürək və məaş alıv və hamı da kəndisi Rusiyadan gəlmişdi zamanda üryan bir halda gəlmişdi öz lisani ilə ərzi-bəyan etmişdi və şimdiyədə Azərbaycan müəssisəsinin inayət və mərhəməti ilə həyat və məşəti hər tərəfdən təmin olur. Fəqət məqsədi vahid Rusiyanı ehyə və əvəqə etmək [diriltmək və qüvvələndirmək] olduğundan, nəsil olur ki, böylə zətlər və əslə Azərbaycan kəlməsinə istemə [eşit-məyi] və söyləməyi kəndisi üçün, bir həzəqət gördüyü ilə barəbar, bu qədər uzun bir müddətdə Nəzarətdə məsnədi müdiriyyətdə [müdiriyyəti mövqeyində] məklə-iftixar və isti-rahətla oturur. Bu zat vahid Rusiya, hamı da qər tərəfdəri olub da, aqıcasına dəşidigə məsləyi izhar etməklə, digəri – yəni anı solların (bolşeviklik) tərəfdərinin yəni bunun kimi etiraz-namədə məslə Azərbaycan kəlməsinin qeyd olunması münasibətilə kəndi isimlərini imza etmədilər. Bir parəsi imza

edilsə, yəni bəzi mülahizə və şəraitə görə məbni [əsasən] oldu. Yoxsa kimsə etiraznaməni səmimən imza etməyibdir. Zənn edilməsin ki, bu imza etməyənərlər, doğrudan tətil münasibətilə, yaxud tətilə iştirak etmək fikrində olub da imza etməyiblər. Xayıv, bəlkə bunların yeganə və məxfi olan məqsədləri – ki o da “Vahid Rusiya” şüarından ibarət olsun – onları imza etməkdən saxlamışdır. Vahid Rusiyanı ehyə və iqlə [bədi, qalici] etməyə həl-hazırda həm sağlar və hamı da sol-lar yorulmuşlurını cəlsizlər.

Aralarındakı təfəvüt ancaq həzırkı mühtilərlər görə ayırdı. Daşdillər məslək təvəqqüf etməyirsə [uyğun gəlməyirsə], məqsədləri haman birincə.

Bu cəhəti hökumətimiz nəzəri-etinayə almalı,

nəzarətlərdə oturan bir çox cümhuriyyəmin və istiqlalimiz

ziddinə və nəfina [yeyrinə] olmağayraq çəlisən – və bəlkə, bunların göstərdiyi xidmətdən həzirdə xeyir görülsə də, bitən

biliumun müzidir [tamamilə zərərlidir] – təmizlənməli. Və

nəzarətləri bu cürə müzir və xidmətdən dəhəl, olsun ki,

gələcəkdə cürbəcür fəsad və gözənlənməyəcək hadisələr və

həllər də vüqul bulsun. Birdəfəlik milliləşdirmək üsulu ilə

bütün ali və sair hökuməti müəssisələri onlardan təxliyə

etməli, başqa surətdə müəssisələri təmizlədirmək tərqi [yolu] görülməyir.

R. R.

RUS TİCARƏTİNİN TARİXİ

- 5 -

Ziraət və fəllahətdə [əkinçilik və kənd təsərrüfatında] işlənilən karəsti [latə] və makinalar hamı poladdən qaymırdığı üzrə və bu dəmir və poladın da təhsili [lədə edilmiş] çuğun maddəsindən olduğu üçün də kömürün tapılması, çuğun zavodlarının böyüməsi və artmasına bəis olur. Daş kömürün qüvvəli-hərrəriyyəsi [hərərətli] sair

yandırılacaq maddələrindənən artıq olduğu üçün çuğun rit-

mək işləri pak əsanlaşır. Odur ki, bir vaxtda Don və Xerson

cəhətlərində 12 dənə əjdaha kimi çuğun əridən zavodlar

aqlıv, burada əridilmiş çuqunun arə-bərası kəsilmə

